

Arnošt z Pardubic

(1297-1364)

Arnošt z Pardubic

(1297-1364)

Žywot napisany przez
opata Michała Czacheritza

Przekład i komentarz

Krzysztof Homa

Wydawnictwo Naukowe
Uniwersytetu Ignatianum w Krakowie

Kraków 2026

SPIS TREŚCI

Wprowadzenie

7

Michał Czacheritz (1420–1489) – biografia

29

Budowa *Żywota Arnosta*
autorstwa Michała Czacheritza

37

*Arnost z Pardubic, Żywot napisany przez opata
Michała Czacheritza* – tekst w języku łacińskim

43

*Życie czcigodnego Ernesta, pierwszego arcybiskupa
praskiego, oraz jego nadzwyczajna wizja* – przekład
na język polski

63

Zakończenie

89

Bibliografia

95

Ilustracje

103

Manuskrypt

Vita Ernestii oraz jego cudowna wizja

111

Summary

133

WPROWADZENIE

Niniejsza publikacja związana jest z osobą Ernesta (Arnosta, Arnoszta) z Pardubic, którego szczątki doczesne spoczywają w kolegiacie kłodzkiej, czyli w kościele jezuitów pod wezwaniem Wniebowzięcia Najświętszej Marii Panny. Przez ostatnie osiemdziesiąt lat za kościół i znajdujące się przy nim archiwum odpowiadali jezuici z krakowskiej prowincji. Ich obecność na Ziemi Kłodzkiej owocowała wieloma powołaniami do Towarzystwa Jezusowego. Z jednej strony jezuici przekazywali swoje dziedzictwo kulturowe mieszkańcom Kłodzka i okolic, a w odpowiedzi byli wspierani przez lokalną ludność.

Kolegiata i kolegium przy nim wybudowane odegrała wielką rolę w historii kultury Ziemi Kłodzkiej, Czech, Niemiec, Śląska i Polski. Świadectwem wpływów są same budowle; jedna fundowana przez arcybiskupa praskiego Arnosta z Pardubic, a druga przez cesarza Ferdynanda II. Przy kolegiacie od XIII wieku znajduje się archiwum dekanatu Ziemi Kłodzkiej, Hrabstwa Kłodzkiego.

Od blisko dziesięciu lat zbiory archiwum poddawane są digitalizacji i konserwacji przez naukowców

z Polski i zagranicą¹. Skarbem kolegiaty i archiwum są wspaniałe dzieła architektury, malarstwa oraz liczne dokumenty opisujące bogatą historię Ziemi Kłodzkiej i Kościoła katolickiego.

Ogromnym skarbem jest fundator kościoła i dobroczyńca, a jednocześnie wychowanek joannickiej, klasztornej szkoły kłodzkiej, Arnost z Pardubic, pierwszy arcybiskup praski i kanclerz Uniwersytetu Karola w Pradze, dyplomata, prawodawca i organizator życia religijnego, kulturalnego, gospodarczego i społecznego Archidiecezji Praskiej i Ziemi Kłodzkiej. W roku 2024 obchodzono 660. rocznicę jego śmierci.

Po śmierci arcybiskupa w 1364 roku powstało wiele wersji *Żywota* Arnosta na wzór pism hagiograficznych. Antoni Misiaszek ze Zdzisławem Szczepaniakiem wydali w 2004 roku *Żywot czcigodnego Arnosta – pierwszego arcybiskupa praskiego*, napisany przez Wilhelma z Lestkova. Ci sami autorzy w roku 2009 opublikowali kolejny *Żywot Arnosta z Pardubic według Walentego Krautwalda z Nysy*.

W trakcie prac konserwatorskich udostępniono kolejny *Żywot*, napisany prawdopodobnie przez Michała Czacheritza, opata klasztoru augustianów w Kłodzku w drugiej połowie XV wieku. Znawcą historii nieistniejącego już klasztoru jest profesor Wojciech Mrozowicz, który napisał wstęp do Krautwalda i wydał *Cronica monasterii canonicorum regularium in*

¹ Por. Konserwacja 9 rękopisów z XV i XVI wieku w Kłodzku, <https://archiwa.gov.pl/konserwacja-9-rekopisow-z-xv-i-xvi-wieku-w-klodzku/> [dostęp: 9.04.2026].

*Glacz*². Przy tłumaczeniu tekstu zachowanego w Archiwum Dekanatu Kłodzkiego³ korzystałem z wydanych wcześniej żywotów Wilhelma i Krautwalda oraz fragmentów zachowanych w kronice klasztornej kłodzkich augustianów. Prezentowany *Żywot* jest prawdopodobnie utworem, który powstał w Kłodzku. Dla pewności należałoby przeprowadzić prace porównawcze z innymi dziełami Michała Czacheritza; sprawdzić, czy łacina i charakter pisma zgadzają się ze sobą.

W tym miejscu pragnę wyrazić wdzięczność prof. Wojciechowi Mrozowiczowi za Jego dorobek naukowy dotyczący Kłodzka, Arnosta i Czacheritza, który jest głównym źródłem prezentowanej pracy.

W *Kronice klasztoru kanoników regularnych w Kłodzku* (Wrocław 2001), w części dotyczącej *Żywota* wraz z *Miraculum Arnosta z Pardubic*⁴, prof. Mrozowicz przedstawia problem autorstwa *Kroniki* i *Żywota*.

² W. Mrozowicz, *Cronica monasterii canonicorum regularium in Glacz*, Centrum Badań Śląskoznawczych i Bohemistycznych Uniwersytetu Wrocławskiego, Wrocław 2003, s. XXXVI.

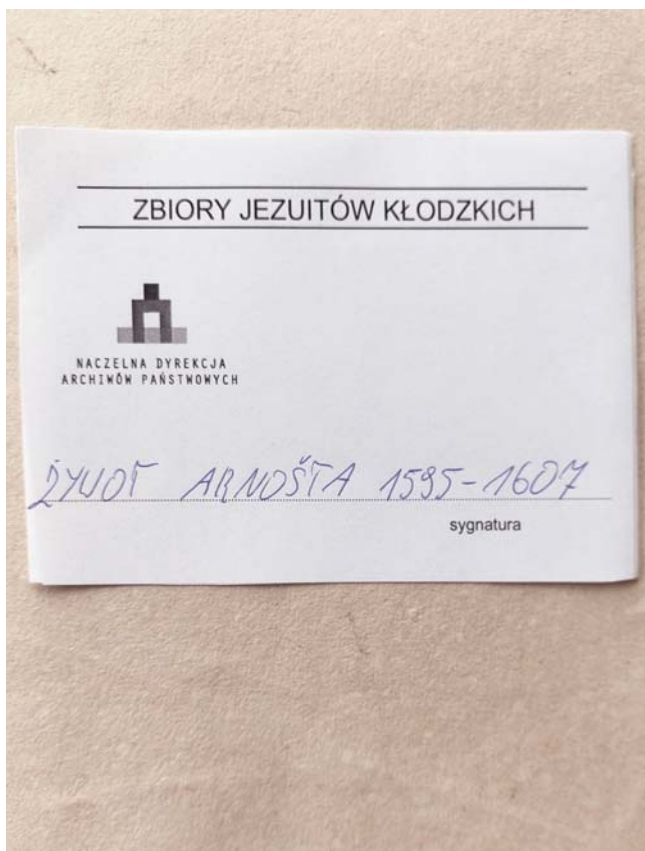
³ Por. M. Kurzej, K. Blaschke, M. Kowalcze, *Spis dokumentów zachowanych w tzw. Dolnym (starym) archiwum klasztoru Jezuitów w Kłodzku*, msp., <http://www.konserwacja.klodzko.jezuici.pl/wp-content/uploads/2019/02/Spis-dokumentow.pdf>. Zobacz także: *Ochrona konserwatorska średniowiecznych dokumentów z Archiwum Pojoannickiego w Kłodzku*. Katalog wystawy, red. W. Liszewska, Polski Instytut Studiów nad Sztuką Świata, Warszawa 2020.

⁴ W. Mrozowicz, *Kronika klasztoru kanoników regularnych w Kłodzku. Ze studiów nad średniowiecznym dziejopisarstwem klasztornym*, Wydawnictwo Uniwersytetu Wrocławskiego, Wrocław 2001, s. 23–29.

Tekst *Żywota* znajdujący się w *Kronice* jest autorstwa Czacheritza, zaś problematyczne jest, czy kopia znajdująca się w archiwum kłódzkim, zamieszczona na końcu pracy, została napisana przez Czacheritza, czy też jest późniejszą kopią jego pracy. Nie jest to identyczny tekst, są małe różnice. Można je zrozumieć – być może przy kolejnym przepisywaniu kopiści coś dodali lub pominęli. Archiwum Akt Dawnych po konserwacji manuskryptu dało adnotację, że tekst pochodzi z okresu 1595–1607, zatem już w czasie obecności jezuitów w Kłodzku. Jest jeszcze inna możliwość; jest to odpis *Żywota* napisany przez Czacheritza w trakcie pobytu we Wrocławiu i Żaganiu (o którym wspomina), z którego korzystał, pisząc kronikę klasztoru kłódzkiego. Byłby więc pozostałością po bibliotece kłódzkich kanoników regularnych. Filologom i historykom pozostawiam ten problem.

Sam tekst jest w około pięćdziesięciu procentach tożsamy z tekstem i układem *Żywota* napisanego przez Wilhelma. Brakuje mu niektórych opowiadań, które są u Krautwalda. Jest bardzo skrótowo wspomniana próba porzucenia urzędu arcybiskupa, którą Krautwald dość dokładnie opisuje (s. 71–73). Tekst Krautwalda pochodzi z dwóch pierwszych dekad XV wieku, jest więc wcześniejszy od tekstu Czacheritza i dowodzi, że były jeszcze inne źródła odnośnie do życia Arnosta. Wspomina się dzisiaj o około dziesięciu różnych wersjach jego *Żywota*.

Transkrypcja, tłumaczenie i komentarz nie mają charakteru ściśle naukowego, lecz popularyzatorski. Nie jest to także praca filologiczna czy historyczna,

Fot. 1. Sygnatura znajdująca się na manuskrypcie w Archiwum Zbiorów Jezuitów Kłodzkich. Rękopis został poddany konserwacji przez Naczelną Dyрекcję Archiwów Państwowych. Ze zbiorów autora.

dotyczy raczej dziedziny szeroko pojętego kulturoznawstwa. Dziękuję profesor Annie Pobóg-Lenartowicz, która w swoich pracach przybliżyła postać Arnosta z Pardubic i jego związki z Polską. Również prace profesor Leokadii Matusik, będące monografią poświęconą Czacheritzowi, i inne dotyczące dziedzictwa kulturowego na Śląsku, są bardzo inspirujące do dalszych poszukiwań.

Ernest/Arnoszt/Arnošt z Pardubic⁵, arcybiskup praski, jawi się jako wybitny działacz kościelny, organizator życia religijnego, społecznego i gospodarczego. Człowiek wychowany i wykształcony w średnio-wiecznych szkołach parafialnych i uniwersytetach, gdzie *ratio et fides* współpracowały i dopełniały się. Człowiek o wielkich umiejętnościach dyplomatycznych, starający się o dobro Kościoła czeskiego i niemieckiego. Przedstawiciel czeskiej *devotio moderna*. Walczący o jedność Kościoła, mimo trwającej „niewoli awiniońskiej”. Jako kapłan i arcybiskup, żył głębokim życiem duchowym, naznaczonym pamięcią spotkania z Maryją w kłodzkim kościele.

Umarł w opinii świętości. Ślady działalności i duchowości Arnoszta są odczuwalne w Kłodzku również dzisiaj. Odkrywanie i publikowanie kolejnych jego żywotów zachęca do refleksji nad przesłaniem, które pozostawił kłodzkiej ziemi. Na zawsze trwać będzie jego modlitwa w kościele kłodzkim, wraz z prośbą, by codziennie odmawiać antyfonę *Salve*

⁵ W polskiej literaturze Arnošt nosi wiele imion: Ernest, Arnest, Arnoszt, Arnost. W niniejszej pracy stosuję zamiennie różne formy imienia arcybiskupa Ernesta z Pardubic.

Regina – która zawiera w sobie głęboki wymiar duchowy człowieka i zachętę, by nie ustawać w działaniach, które mają na uwadze piękno i dobro ludzkiej społeczności. Klasztory, kościoły oraz katedry były i nadal są swoistymi uniwersytetami, które ogarniają całą rzeczywistość człowieka i otwierają go na transcendencję. Zanurzają ludzi w wielką tradycję, przekazują mądrość i tworzą kulturę. Piękno kościoła Wniebowzięcia NMP, w którym spoczywają doczesne szczątki arcybiskupa Arnosta, przyciąga i przemawia do wszystkich ludzkich zmysłów.

Budowa kościołów i klasztorów oraz wyposażanie ich w dzieła sztuki tworzyły przestrzeń do rozwoju umiejętności technicznych, artystycznych i rzemieślniczych, były swoistego rodzaju politechnikami. Wielcy mistrzowie przekazywali swoje umiejętności uczniom, którzy stawali się mistrzami dla następnych pokoleń. Był to przejaw nowego prądu religijnego odpowiadającego na zmiany społeczne i polityczne, określanego jako *devotio moderna*, czyli nowoczesna pobożność. Na wzór reguł benedyktyńskiej i augustiańskiej uczyła wiernych łączyć życie aktywne z mistyką. W XVI wieku św. Ignacy Loyola nazywał ten typ ludzi kontemplatywnymi w działaniu (*contemplativus in actione*). Może i dzisiaj warto powrócić do tej metody zdobywania umiejętności i kompetencji, tym bardziej że liczne zabytki wymagają konserwacji i częściowej odbudowy. Współczesny człowiek wymaga terapii. Odnowienie kształcenia związanego z dawnymi cechami mogłoby nadać Kotlinie Kłodzkiej nowy, a jednocześnie tradycyjny koloryt.

Arnoszt wzrastał w Kłodzku, fundował kościoły i klasztory, wspierał biednych, potrafił pracować z bogatymi i sławnymi, jednocześnie dzieląc się z ubogimi. Jego historia fascynuje i inspiruje. Był człowiekiem średniowiecza, które czerpało ze starożytności i chrześcijaństwa, w duchu *universitas* prowadziło człowieka ku Bogu.

W roku 2004, w 640. rocznicę śmierci Arnosta, odbyła się międzynarodowa konferencja naukowa „Arnošt z Pardubic (1297–1364). Postać – środowisko – dziedzictwo”. Konferencja odbywała się w Pardubicach i w Kłodzku. W 2005 roku zostały wydane materiały pokonferencyjne⁶. Prezentacja tematów omówionych w ramach konferencji jest dobrym sposobem przedstawienia bogactwa osoby arcybiskupa Arnosza z Pardubic i z Kłodzka.

Zdeňka Hledíková przedstawiła osobowość Arnosta z Pardubic. Wiele jej tez zgadza się z opisami życia Arnosta, które powstały pomiędzy XIV i XVII wiekiem. Podkreślały one wyjątkowość, wręcz świętość Arnosta. Jego wpływ na Karola IV i dobre relacje między nimi przyniosły Czechom arcybiskupstwo praskie.

Lenka Bobková jeszcze dokładniej opisała zdolności dyplomatyczne Arnosta na dworze Luksemburczyka. Wspierał Karola IV w Awinionie, stanął po jego stronie w konflikcie z Wittelsbachem z Bawarii. Towarzyszył Karolowi w jego wyprawie do Italii.

⁶ *Arnošt z Pardubic (1297–1364). Postać – środowisko – dziedzictwo*, red. L. Bobková, R. Gładkiewicz, P. Vorel, Centrum Badań Śląskoznawczych i Bohemistycznych Uniwersytetu Wrocławskiego, Wrocław–Praha–Pardubice 2005.

Nie uczestniczył w koronacji Karola w Rzymie, gdyż reprezentował go w Sienie. Był obecny na koronacjach czeskich królów: Karola i księcia Wacława. Uczestniczył w powoływaniu Uniwersytetu Praskiego w 1348 roku, jak również w wielu inicjatywach budowlanych Karola. W ostatnim roku życia, w lutym 1364 roku, był świadkiem zawarcia umowy pomiędzy Luksemburczykami, Habsburgami i węgierskimi Anjou. W maju 1364 roku podróżował do Budziszyna razem z dworem Karola, by uczestniczyć w zaręczynach księżniczki Elżbiety i margrabiego Brandenburskiej Ottona. Wracając do Roudnic, zachorował i tam zmarł 30 czerwca 1364 roku.

Pavel Krafl w artykule poświęconym statutom prowincjonalnym z roku 1349 opracowanym przez Arnosta przedstawił je jako ważny prawny czeski dokument. Statuty te były efektem synodu nowej archidiecezji, która uniezależniała się od niemieckiej metropolii. Tak z punktu widzenia prawa, jak i historii Kościoła, jest to bardzo ciekawy dokument, który pokazuje, z jakimi problemami mierzył się Kościół czeski w XIV wieku.

Antoni Barciak zmierzył się z tematem: „Kontakty polityczno-dyplomatyczne arcybiskupa Arnosta z ziemiami polskimi”. W polskiej literaturze Arnost nosi wiele imion: jest Ernestem, Arnelem, Arnosztem i Arnostem. Jezuicki historyk, Bohuslaus Balbinus, był pierwszym, który wskazał na kontakty dyplomatyczne Arnosta z Polską⁷. Jego imię pojawia się na wielu

⁷ B.A. Balbinus, *Vita venerabilis Arnesti (vulgo Ernesti) primi archiepiscopi Pragensis, Archiepiscopalis typographia,*

dokumentach dyplomatycznych, cywilnych i kościelnych. Nie występuje jako inspirator, ale jako świadek (testator) w formułach (... *testes huius rei sunt...*) Jan Długosz wspomina go tylko dwa razy: kiedy pisze o utworzeniu archidiecezji praskiej i koronacji Karola na cesarza⁸. Kalendarz wrocławski wspomina o tym, że zmarł i ufundował w katedrze praskiej ołtarz z relikwiami św. Stanisława biskupa⁹. Więcej oczywiście informacji znajdziemy w historiografii śląskiej. Czeskie źródła wspominają, że wsparł władzę czeskiego w walce z Kazimierzem Wielkim, który najechał Opawę¹⁰. Uczestniczył także finansowo w wyprawie wojsk czeskich przeciwko księciu świdnickiemu, jak twierdzi Benesz Krabice w swojej *Kronice*¹¹. Biskup wrocławski (Przeclaw) miał mu nałożyć pallium, czyli znak władzy arcybiskupiej. Od 1342 roku Arnost był członkiem kapituły wrocławskiej razem ze swoim bratem Boguszem. Pośredniczył w imieniu papieża Klemensa VI w uregulowaniu interdyktu nałożonego na Wrocław z racji nieplące-

Pragae 1664.

⁸ Por. W. Mrozowicz, *Ze studiów nad tradycją rękopiśmienną żywota arcybiskupa praskiego Ernesta z Pardubic*, „Śląski Kwartalnik Historyczny Sobótka”, R. 53, 1998, z. 1–2, s. 19n.

⁹ *Roczniki wielkopolskie*, wyd. B. Kubris, w: *Monumenta Poloniae Historica Series Nova*, t. 6, Warszawa 1962, s. 83.

¹⁰ *Kronika Františka Pražského*, wyd. J. Zachová, Praha 1997, s. 186.

¹¹ *Kronika Beneše Krabice z Weitmile*, w: Josef Emler (red.), *Prameny dějin českých. Díl IV. = Fontes rerum Bohemicarum*, t. 4, František Palacký, Praha 1884, s. 495.

nia świętopietrza. Wprowadzał na Śląsku na urzędy i prebendy. Rozstrzygał spory, między innymi o dzieściny z kościoła krzyżackiego św. Macieja. Pośredniczył w sprawach spornych między księciem niemodlińskim Bolkiem i biskupem Przecławem. W 1348 roku angażował się w zawarcie pokoju namysłowskiego. W 1359 roku Arnost uczestniczył w rozstrzygnięciu konfliktu pomiędzy krzyżakami i Kazimierzem Wielkim. W 1360 roku Innocenty VI zlecił Arnostowi rozpatrzenie skargi polskiego króla skierowanej do Awinionu w sprawie pozbawienia go przez dostojników kościelnych praw patronackich. W 1363 roku papież zlecił Arnostowi rozpatrzyć sprawę majątkowe po śmierci biskupa płockiego Klemensa.

Anna Pobóg-Lenartowicz w tekście „Kontakty Arnosta z Pardubic z Kościołem polskim i śląskim”, w oparciu o prace czeskich historyków¹² próbowała przybliżyć ten ciekawy aspekt życia Ernesta z Pardubic. Autorka podkreśliła kontakty Arnosta z Przecławem z Pogorzeli, Henrykiem z Wierzbnej, Maciejem i Janem ze Środy Śląskiej. Najbardziej widoczne i znane są fundacje w Kłodzku i kontakty z kanonikami regularnymi we Wrocławiu. Wspomina się udział Arnosta w nowej duchowości nazywanej „nowym augustynizmem”. Mieli do tego ruchu należeć wspomniani wcześniej biskupi i opaci. Przypo-

¹² J.K. Vyskočil, *Arnošt z Pardubic a jeho doba*, Vysehrad, Praha 1942; V. Chaloupecký, *Arnošt z Pardubic – první arcibiskup pražský*, Společnosti přátel starožitností, Praha 1946; T. Silnicki, *Dzieje i ustrój Kościoła na Śląsku*, Wydawnictwo Pax, Warszawa 1953.

mniana jest rola biskupa Nankera w stworzeniu nowego arcybiskupstwa w Pradze oraz spotkanie we Wrocławiu w 1351 roku władców Polski i Czech; Karola IV i Kazimierza Wielkiego, w którym uczestniczył także Arnost z Pardubic. Biskup wrocławski Przecław z Pogorzeli był bardzo ważną postacią w życiu Arnosta. Na wielu dokumentach cesarskich widnieją ich podpisy. Obydwaj reprezentowali politykę Luksemburczyków. Zaznaczyli się bardzo pozytywnie w historii diecezji, którymi kierowali: Pragi i Wrocławia.

František Šebek w artykule zatytułowanym „Arnost z Pardubic a jeho rod” odniósł się do dyskusji dotyczących niektórych wątków rodzinnych Arnosta. Doszedł do wniosku, że ojciec Arnosta był kasztelanem na zamku kłodzkim, a nie w całej prowincji. Funkcjonował jako kasztelan od końca XIII wieku, do około 1327 roku. Datę urodzin Arnosta ustala autor na rok 1300, idzie także za tradycją, która wskazuje na Hostyn koło Czeskiego Brodu jako miejsce urodzenia Arnosta, a nie Pardubice.

Petr Kubin w artykule „Otazka Arnostova Svatořeceni” podjął się omówienia problemu świętości Arnosta z Pardubic. Świadkiem jego świętości był jego biograf Wilhelm z Lestkova, który był przekonany, że umarł on w opinii świętości. Sto lat później, w roku 1468, mają miejsce cudowne wydarzenia przy jego sarkofagu w kościele kłodzkim, o czym pisze Krautwald. Również biskup Jan Filipec, początkowo niechętny konsekracji kościoła, ma wizję Ernesta i poświęca świątynię. Gdy w roku 1516 było wszystko gotowe do rozpoczęcia procesu beatyfikacji

cyjnego, wybuch reformacji w 1517 roku odsunął w czasie te starania. Wojny religijne sprawiły, że Kościół skupił się na tym innych sprawach. Dopiero w okresie rekatolizacji jezuita powrócił do sprawy beatyfikacji Arnosta. Likwidacja zakonu z końcem XVIII wieku i zmiany polityczne znowu odsunęły w czasie beatyfikację. W drugiej połowie XIX stulecia powrócono do tej idei, czego świadectwem jest marmurowy posąg arcybiskupa w kościele kłodzkim, autorstwa Jandy. Kubin uważa, że ogłoszenie błogosławionym Arnosta w dzisiejszych czasach byłoby bardzo cenne.

Zdeněk Beneš w studium „Arnost z Pardubic v Ceske Historiografii” zastanawia się, na ile Arnost z Pardubic jest studiowany w Czechach. Píše, że wspomniana wcześniej Zdeňka Hledíková wylicza 102 prace poświęcone w Czechach Arnostowi. Najbardziej znanymi biografiami, oprócz jezuity Balbinusa, są V. Chaloupecký i J. K. Vyskočil¹³. Postrzegany jest Arnost jako wybitny dyplomata, współpracownik cesarza Karola IV, organizator archidiecezji praskiej i uniwersytetu, mąż stanu i człowiek Kościoła, którego głęboka duchowość była odpowiedzią na reformację.

Marek Cetwiński zastanawia się nad obecnością Arnosta w śląskiej tradycji historiograficznej. Wspomina biografów Arnosta pochodzących z różnych śląskich ośrodków: Walentego Krautwalda z Nysy, pracującego jako sekretarz u biskupa wrocławskiego Jana Turzona; Michała Czecheritza, przełożonego klasztoru augustianów¹⁴ w Kłodzku, a pochodzącego także

¹³ Zob. przypis 10.

¹⁴ W. Mrozowicz, *Kronika klasztoru kanoników regularnych*

z Nysy. Wywodzący się z Ząbkowic Georgius Aelurius napisał *Glaciographię*. Szeroko przytacza doświadczenie biskupa Waradyna Jana Filipec z Prostějova, któremu w 1480 roku miał się objawić Arnost. Wspomina o pismach księcia Karola wystawionych w 1515 roku w Oleśnicy, gdzie wspomniany jest Arnost. W różnych dokumentach śląskich pojawia się wspomnienie pięknego obrazu Matki Bożej, obecnie znajdującego się w Berlinie, a pochodzącego z Kłodzka. Był on podarunkiem Arnosta dla klasztoru augustianów w Kłodzku. Powraca postać Arnosta w studiach dotyczących nagrobków¹⁵ i fundacji klasztorów. Opis żywota Arnosta czasami jest interpretowany jako odpowiedź na reformację. Arcybiskup był postrzegany jako wzór cnót i czystości obyczajów.

Robert Pieńkowski w tekście „Czesko-śląskie relacje monetarne w epoce Arnosta z Pardubic” pokazuje, jak następowało zacieśnianie współpracy Śląska z Czechami. Monety, miejsce ich bicia, informacje na nich zawarte są bardzo użytecznym materiałem wspierającym pracę historyków. Książę bytomski Kazimierz (1253–1312) złożył hołd Wacławowi II. Jan Luksemburski uzależnił kolejnych książąt od Czech. Wrocławski książę Henryk VI w 1327 roku zawarł pakt z Luksemburczykami, w ramach którego Kłodzko miało

w Kłodzku, dz. cyt.

¹⁵ B. Czechowicz, *Nagrobek i historiografia. O niektórych treściach i funkcjach kłodzkich pomników nagrobnych z XIV–XIX wieku*, w: *O sztuce sepulkralnej na Śląsku*, red. B. Czechowicz, A. Dobrzyński, Oficyna Wydawnicza Sudety, Wrocław 1997, s. 177–202.

mu dożywotnio podlegać. W ciągu XIV wieku prawie cały Śląsk przeszedł pod panowanie czeskie. Polska przeżywała kryzys. Łokietek i Kazimierz Wielki nie byli w stanie oprzeć się temu procesowi. Z panowaniem czeskim na Śląsk weszły grosze praskie, które zastąpiły brakteaty i kwartniki śląskie. Bito także denary, które stanowiły ½ grosza. Po 1330 roku, więc w czasach Arnosta pojawiły się również halerze. Od 1360 roku Wrocław otrzymał od cesarza przywilej bicia monety złotej i srebrnej: *„ab uno latere leo et ab alio ducatus Wratislaviensis aquila”*.

Kaczmarek Romuald w artykule „Relacje artystyczne Śląska z Czechami w dobie Arcybiskupa Arnosta z Pardubic” przedstawił złożony problem wpływów kultury czeskiej na kulturę śląską w czasach Arnosta. Można dostrzec dwukierunkowość wpływów. Przykładem może być most gotycki w Kłodzku, który wyprzedza Most Karola w Pradze. Pewne związki widać na poziomie architektury, pytanie – czy to wpływy czeskie, niemieckie lub włoskie? Jeśli chodzi o wyposażenie budowli sakralnych, to pojawia się fenomen „parleryzmu”. W dziedzinie nowej mistyki i duchowości można mówić o „nowym augustianizmie”. Sam Arnost fundował klasztor augustianów w Kłodzku, co także wyrażało jego intencje i aspiracje duchowe. Jak dowiadujemy się z żywotu Arnosta, wyposażenie kościołów, fundowanie stypendiów dla kandydatów do kapłaństwa, ufundowanie nowego kościoła Wniebowzięcia Matki Bożej w Kłodzku, a także napisanie nowych statutów archidiecezji wskazują na troskę arcybiskupa o wymiar piękna, harmonii sztuki, rozumu i ducha.

Jan Royt przyjrzał się recepcji Arnosta poprzez analizę ikonografii z nim związanej. Od średniowiecza do dzisiaj zachowało się sporo różnych wizerunków Arnosta. Jeden z najstarszych znajduje się jako fresk w kościele św. Bartłomieja w Pradze. Liczne pieczęcie, również te zachowane w Kłodzku, przedstawiają Arnosta. Na obrazie darowanym klasztorowi augustianów przez Arnosta, a znajdującym się w Berlinie, widnieje jego postać. Szereg obrazów z kłodzkiej kolegiaty przedstawia wydarzenia z życia Arnosta. Iluminacje ksiąg, w tym *Orationale Aernesti*, zawiera jego wizerunek. Sam nagrobek Arnosta w Kłodzku, dzieło Parlera, jest kapitalnym przykładem „wizerunku” Arnosta. Publikacje Balbinusa to kolejny przykład ikonografii związanej z Arnostem. Liczne obrazy Arnosta znajdują się także w Pardubicach. Arnostowi przypisuje się także wyrzeźbienie figurki Matki Bożej i napisanie nabożeństwa do Matki Bożej, noszącego nazwę „Mariale”.

Jiří Kuthan przestudiował działalność budowniczą Arnosta w artykule „Arcybiskup Arnost z Pardubic jak stavebník”. Prezentacja Kuthana obejmuje różne formy budownictwa Arnosta. Ważne było fundowanie wspomnianych już wcześniej kościołów i klasztorów oraz szpitali w archidiecezji praskiej, istotna była jego działalność prawnicza: budowanie struktur prawnych archidiecezji w przeddzień walk w Czechach w okresie niewoli awiniońskich papieży, statuty archidiecezji, korespondencja, uczestniczenie w rozsądzaniu sporów. Zaangażowanie w dyplomację cesarską i papieską to kolejny wymiar jego pracy na rzecz budowania struktur archidiecezji.

Fot. 2. Obraz *Kłodzka Madonna* (ok. 1350), ufundowany do założonego przez arcybiskupa Arnosta klasztoru augustianów. Przedstawia Arnosta klęczącego przed Matką Bożą. W XVII wieku został przeniesiony do kościoła jezuitów. Obraz obecnie znajduje się w Gemäldegalerie w Berlinie. Źródło: [https://commons.wikimedia.org/wiki/File:Bohemian_Master_-_Thronende_Maria_mit_dem_Kind_\(Glatzer_Madonna\)_-_Google_Art_Project.jpg](https://commons.wikimedia.org/wiki/File:Bohemian_Master_-_Thronende_Maria_mit_dem_Kind_(Glatzer_Madonna)_-_Google_Art_Project.jpg)

Żywot napisany przez Czacheritza wspomina nazwy miejscowości, w których Arnost odznaczył się jako fundator. Nie wiele brakowało, a zostałby wybrany na papieża. Nie będąc papieżem, wybudował kilka mostów (Kłodzko, Praga, Roudnice), można mu za tem przypisać zaszczytne miano pontifeksa.

Jarosław Orłowski dotknął bardzo żywego dzisiaj problemu, który ujął w tytule artykułu: „Arnost z Pardubic i czeski ruch *devotio moderna*”. Aktualny, gdyż w naszych czasach papieżem został augustianin, Robert Prevost – Leon XIV. Jakie są związki między nimi? Arnost chciał zamknąć się w klasztorze augustiańskim, który sam ufundował. Reprezentował duchowość podobną do Leona XIV, żył w czasach przełomu, kiedy Kościół odnawiał się, wychodząc z niewoli awiniońskiej, sekularyzmu duchowieństwa, odnajdywał swoje miejsce w świecie po zarazach, najazdach mongolskich i muzułmańskich. Leon XIV i Arnost wydają się być podobnego ducha, dążą do pogłębionego życia duchowego z wiernością tradycji, ale bez lęku wobec współczesności. Czeska *devotio moderna*¹⁶ ma swój początek w fundacji klasztoru w Roudnicach w 1333 roku, czyli w czasach Arnosta. On sam fundował klasztory augustiańskie w Kłodzku (1349), Jaromierzu (1352), Rokycanach (1361), Salskiej (1363). Sprowadził zakonników z Pawii we Włoszech. Życie w klasztorach skupiało się na powrocie do prostoty życia pierwszych chrześcijan, uczciwej pracy,

¹⁶ J. Girke-Schreiber, *Die böhmische devotio moderna*, w: Ferdinand Seibt (red.), *Bohemia Sacra. Das Christentum in Böhmen 973–1973*, Schwann, Düsseldorf 1974, s. 81–91.

której towarzyszyły asceza i zdrowa pobożność. Powracano do studiowania ojców Kościoła, w tym św. Augustyna. Dbano o książki, gromadzono je i przepisywano. Doceniano naukę, lekturę i znajomość języków i liturgii. Na stronach książek zatytułowanych: *Malogranatum* i *Liber de apibus* Arnost pozostawił swoje zapiski. Dbano także o mądre gospodarowanie zasobami materialnymi i naturalnymi. Wiele pięknych świątyń, miasteczek, dróg, kanałów i warsztatów rzemieślniczych pochodzi z tego okresu. Modlitwa, praca i odpowiedzialność społeczna (miłość społeczna) pozostawiły swój niezatarty ślad w różnych przedsięwzięciach z tego okresu.

Ostatnich sześć artykułów dotyczy dziedzictwa Arnostowego w kulturze. Roman Stelmach opisuje „Dokumenty Karola IV oraz arcybiskupa Arnosta w zasobie Archiwum państwowego we Wrocławiu”. Hana Hlaváčková zajmuje się funkcjonowaniem Arnosta pomiędzy dworem i kurią biskupią („Arnost of Pardubice between the court and the Church. Historiated manuscripts ordered by Arnost of Pardubice”), zaś Milena Bartlová w artykule „Art-history consideration of the vision of Arnost of Pardubice” analizuje z punktu widzenia historii sztuki wizję młodego Arnosta przedstawioną na obrazach i w spisanych żywotach. Mateusz Kapustka i Andrzej Kozieł kontynuują refleksję Bartlovej w artykule: „Młodzieńcza wizja Arnosta z Pardubic i jej barokowa aranżacja w kościele pw. Wniebowzięcia NMP w Kłodzku”, natomiast Tomasz Mikołajczyk przybliżył nam genezę kłodzkiego nagrobku Arnosta. Pokazuje podobieństwa z nagrobkiem Przecława z Pogorzeli z Kościoła

Mariackiego we Wrocławiu. Prezentacja pracy magisterskiej Ewy Bicz „Działalność arcybiskupa Arnosta z Pardubic na Ziemi Kłodzkiej i w Czechach w XIV wieku” kończy przegląd referatów i studiów dotyczących Arnosta z Pardubic wygłoszonych blisko 20 lat temu.

Wymienione prace są artykułami i prezentacjami wprowadzającymi w różne aspekty życia i działalności pierwszego arcybiskupa praskiego. W Czechach i Niemczech publikowane były liczne prace poświęcone Arnostowi z Pardubic.

Fot. 3. Nagrobek Arnosta z Pardubic w kościele Wniebowzięcia NMP w Kłodzku (1864). Autor Johannes Janda. Fot. Jacek Halicki, <https://commons.wikimedia.org/>